

РЕГІОНАЛЬНА СТРУКТУРНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими завданнями. Економічне зростання в Україні відбувається за рахунок використання потенціалу економіки країни та окремих її регіонів. Але основні складові потенціалу (мінерально-сировинний, людський, науково-технічний та ін.) можуть використовуватись в різній мірі. Так, зараз джерелом зростання є відновлення виробництва після економічної кризи, а також залучення в економіку технологій, розроблених у розвинених країнах світу. Використовуються в більшій мірі мінерально-сировинні ресурси. Цей шлях для країни можливий, але з часом він може призвести до значного відставання від світових лідерів. Бажані зрушення в економіці вимагають зміни екстенсивної моделі розвитку економіки на інноваційно-інтенсивну. Тому необхідно високі темпи економічного зростання доповнити широкою системою заходів підвищення ефективності економіки, яка включала б вирішення широкого кола проблем – починаючи з техніко-технологічного переозброєння виробництва і закінчуючи зміною структури економіки регіонів та країни в цілому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Проблеми формування ефективної державної регіональної політики розглядаються у працях економістів В.Д.Базилевича, В.М. Гейця, М.І.Долішнього, А.А.Пересади та ін., в той же час, як увага суспільних географів до цих проблем є недостатньою. Регіональна структурно-інвестиційна політика визначена як один з напрямів державної регіональної політики Олійником Я.Б., Пістуном М.Д., Мезенцевим К.В., Топчієвим О.Г. та ін. Використання суспільно-географічного підходу дозволяє провести комплексну оцінку інвестиційного потенціалу окремих регіонів та запропонувати ефективний механізм залучення інвестицій в найбільш перспективні галузі економіки.

Дослідження має на меті виявлення суті, напрямів структурно-інвестиційної політики, розроблення пропозицій щодо удосконалення механізму регіональної структурно-інвестиційної політики України. Було поставлено та вирішено наступні **завдання**:

- виявити сутність, мету сучасної структурно-інвестиційної політики;
- оцінити стан інвестиційного ринку та рівень регіональних диспропорцій у інвестиційному процесі;
- визначити пріоритетні види економічної діяльності, розвиток яких зумовить структурну перебудову економіки регіонів.

1. **Структурно-інвестиційна політика** – це система науково обґрунтованих цілей та заходів, спрямованих на оптимізацію функціонально-компонентної й функціонально-територіальної структури економіки регіонів України, вдосконалення міжгалузевих пропорцій та формування соціально орієнтованої, економічно ефективної та екологічно безпечної господарської системи з

врахуванням природних, демографічних та ресурсних особливостей регіонів. При цьому метою регіонального структурного регулювання є забезпечення функціонування національної економіки як цілісної системи на основі оптимального розміщення продуктивних сил з врахуванням природно-ресурсного потенціалу, існуючих систем розселення, особливостей історичного розвитку та екологічної безпеки регіонів.

Державна політика структурно-інвестиційної перебудови економіки регіонів України повинна проводитись на основі наступних **принципів**:

- забезпечення економічної стабільності та прогнозованості державної політики як суб'єкта міжнародних відносин; основною причиною низьких рейтингів України за рівнем інвестиційної привабливості є часті зміни зовнішньої державної політики та економічного механізму інвестування, тому утвердження європейського вектора у зовнішній політиці стало, безумовно, поштовхом для активізації інвестиційного процесу;

- адекватності організаційно-правового й інформаційного забезпечення залучення інвестицій;

- оптимальної достатності іноземних інвестицій; глибина проникнення іноземного капіталу на рівні окремих підприємств, галузей та економіки в цілому має нівелюватися виходячи з інтересів національної безпеки;

- забезпечення приватно-державного партнерства при стимулюванні інноваційної діяльності; інноваційний розвиток економіки не може бути забезпечено лише за рахунок державного фінансування; останнє може стати каталізатором інноваційних процесів;

- децентралізації державної підтримки і формування мережі —інститутів розвитку¹¹ (технологічних інкубаторів, технопарків та ін.);

- збереження старих інноваційних інститутів з їх вбудовою в нову систему або поступовим заміщенням новими; при всій можливій неефективності існуючих інститутів вони виконують певні функції і

радикальні зміни в них може негативно позначитись на інноваційній системі;

- надання послуг замість прямого державного фінансування що знижує зацікавленість державних органів у вилученні ренти; серед послуг можуть бути: навчання персоналу, сприяння сертифікації продукції, забезпечення бізнесу науково-технічною інформацією і результатами НДДКР, надання площ (наприклад, технопаркам) для державних вузів та НІІ на пільгових умовах;

- підтримка кооперації і взаємного навчання; малий і середній бізнес є тим полем, де апробуються інновації, що потім у масових масштабах можуть бути запроваджені великими компаніями; при цьому можуть формуватись інноваційні кластери, в межах яких можливе спільне навчання і ефективний обмін кращим досвідом між малими та середніми фірмами.

Об'єктом державної структурно-інвестиційної політики є процес залучення коштів з різноманітних джерел (державного бюджету, місцевих бюджетів, підприємств і організацій, іноземних інвесторів,

коштів населення та інших джерел фінансування) та спрямування їх на розвиток регіону. Ефективна інвестиційна політика передбачає розмежування функцій центральних і регіональних органів державної влади, визначення переліку повноважень органів місцевого самоврядування. Суб'єктами державного регулювання на загальнодержавному рівні є Президент, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство економіки, Міністерство регіонального розвитку та будівництва та інші центральні органи виконавчої влади. Суб'єктами державного регулювання на регіональному рівні є органи місцевого самоврядування, обласні, міські та районні державні адміністрації.

Державна структурно-інвестиційна політика передбачає проведення комплексу заходів: законодавчих, науково-технічних, виробничих, управлінських, фінансово-збутових та інших, пов'язаних зі створенням сприятливих умов для інвестиційної діяльності, захистом інновацій та просуванням нової чи кардинально поліпшеної продукції на ринок. Серед безлічі функцій і завдань, які виконує держава у цьому напрямі найважливіше значення має законодавче забезпечення структурно-інвестиційної політики.

Основні функції державних органів в інвестиційній сфері зводяться до наступних:

- акумулювання коштів для здійснення фінансування інноваційної діяльності та державного інвестування;
- координації інноваційної та інвестиційної діяльності через сприяння кооперації і взаємодії різних інститутів у здійсненні інновацій, а також формування єдиного технологічного простору, що забезпечує сумісність нововведень;
- стимулювання інвестицій у інноваційну сферу, в тому числі через державне страхування інноваційних ризиків;
- формування ринкової та науково-інноваційної інфраструктури і забезпечення надання юридичних, ділових, консультаційних та інших послуг;

– регіонального регулювання інвестиційних процесів, яке одночасно є засобом стимулювання економічного розвитку депресивних регіонів і забезпечить повніше використання інноваційного й інвестиційного потенціалів регіонів.

2. Темпи зростання обсягу капітальних інвестицій свідчать про утвердження нової якості зростання економіки. Якщо до 2003 року стимулюючу функцію у зростанні відігравали екстенсивні чинники – нарощування обсягів за рахунок завантаження вільних потужностей, використання наслідків глибокої девальвації гривні у 1997-1998 рр., погашення боргів із заробітної плати та пенсії, то вже у 2004 році можна говорити про початок інтенсивного оновлення основних виробничих фондів, відчутне зростання інвестиційного попиту. В Україні приріст капітальних інвестицій у 2004 році порівняно з 2003 становив 29415, а у 2005 до 2004 – 21860 млн.грн. Отже, при значному збільшенні темпів приросту інвестицій можна говорити також про певне уповільнення інвестиційної активності, що відповідно відображається і у темпах нарощення інвестицій в основний капітал.

Основними макроекономічними факторами, що вплинули на

зростання обсягів інвестицій, належать підвищення рентабельності експорту за рахунок сприятливої кон'юнктури на світових сировинних ринках; отримання цінових переваг імпортозамінними галузями економіки; зниження інфляції; зростання грошової пропозиції і витіснення негрошових форм розрахунку господарського обігу; збільшення реальних доходів населення і зростання сукупного попиту.

Як і для інших постсоціалістичних країн, для України характерною є значна територіальна диференціація у залученні інвестицій. В Україні вже десятиліття виділяється група інвестиційно привабливих регіонів (м. Київ, Донецька, Дніпропетровська, Одеська області) [1]. До цієї групи у певні періоди (2001 р.) входила і Полтавська область, яка у порівнянні з середнім рівнем по Україні має стабільно високий рівень інвестиційної привабливості. Станом на 2005 рік до групи інвестиційно привабливих регіонів, за даними офіційної статистики [7] увійшли м. Київ, Харківська, Донецька, Дніпропетровська, Одеська, Львівська, Луганська, Київська області (рис. 1). Загалом на ці 8 адміністративних одиниці припало 66% капітальних інвестицій.

В той же час, статистика свідчить про процес відпливу інвестиційних ресурсів з інноваційно орієнтованих галузей промисловості, що призвело до утвердження традиційно сировинної моделі вітчизняного виробництва та експорту. Зокрема, відбувся негативний злам в інвестиційній сфері машинобудування. Неоднозначними є також підсумки інноваційної активності промислових підприємств. В Україні у 2005 р. інноваційну діяльність здійснювали 1012 підприємств, що на 3,3% менше, ніж за відповідний період попереднього року. Кількість найменувань освоєних інноваційних видів продукції зменшилася на 17,2%, придбаних нових технологій – на 19,6%. Обсяг інноваційної продукції складає лише 6,3% реалізованої продукції промисловості. Частка підприємств, що

впроваджували інновації, яка становить лише 7,9%, є невідповідною завданням формування інноваційної моделі соціально-економічного розвитку.

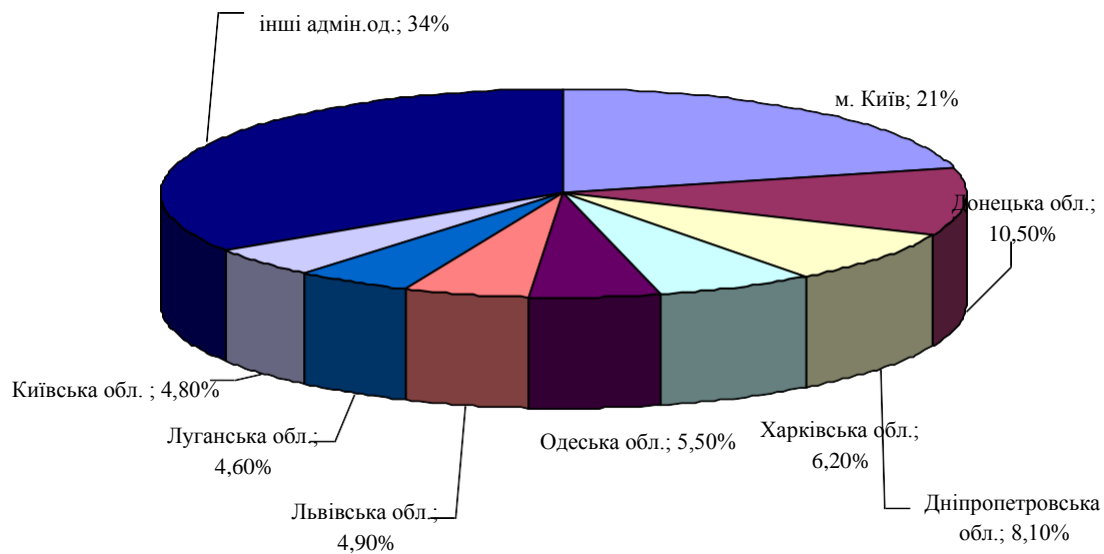

Рис. 1 Регіональна структура залучення капітальних інвестицій в економіку України у 2005 році

3. Ефективність інвестиційної політики є значно вищою, якщо інвестиції спрямовувати у галузі економіки, що, по-перше, є галузями спеціалізації регіону, мають об'єктивні передумови для розвитку у даній місцевості, та, по-друге, відповідають моделі постіндустріального суспільства та зможуть створити мультиплікативний ефект.

У структурі механізму регіональної інвестиційної політики [2] особливе значення мають методи комплексного впливу на інвестиційний клімат країни і окремих регіонів. До таких методів відносяться плани і програми розвитку інвестиційної діяльності. На національному рівні розроблено Програму розвитку інвестиційної діяльності до 2010 року [5]. В ній визначено роль держави у розвитку інвестиційної діяльності, поставлено основні цілі і завдання, визначено напрямки, механізм виконання програми та основні заходи. На етапі (2005-2010 роки) передбачається продовжити виконання завдань з оптимізації структури економіки та промислового виробництва, ефективного використання енергетичних та матеріальних ресурсів тощо. В Україні розроблено програму, що орієнтована переважно на іноземного інвестора – «Інвестиційний імідж України» [6], яка першопочатково була розроблена до 2005 р. і передбачала низку заходів з підвищення рівня інвестиційної привабливості України. Внаслідок того, що ряд завдань залишились

не виконаними вона була продовжена до 2010 року. Пріоритетні напрями розвитку регіонів зазначені у Стратегії регіонального розвитку до 2015 року [4]. Враховуючи також дослідження суспільних географів [3], пропонується для макрорайонів України визначити наступні напрями інвестування, до має на меті також структурну перебудову економіки країни та регіонів (табл. 1).

Таблиця 1. Напрями структурно-інвестиційної перебудови економіки районів України

№ з/п	Суспільно-географічний район	Напрями структурно-інвестиційної перебудови економіки
1	2	3
1.	Столичний район	Створення технологічних парків, технополісів, виробництво авіаційної техніки, електричного та електронного устаткування, суднобудування, приладобудування, розвиток фінансових, торгівельних послуг, ринкової інфраструктури, транспорту, легкої і харчової промисловості
2.	Центральний район	Інтенсивне сільське господарство та на його основі нарощення обсягів виробництва харчової і легкої промисловості, переобладнання машинобудівних підприємств, нарощення виробництва хімічних добрив, розвиток транспорту
3.	Північно-Західний район	Інтенсивне сільське господарство, деревообробна промисловість, оздоровчий і лікувальний туризм, переоснащення діючих підприємств хімічної промисловості, електроенергетики, промисловості будівельних матеріалів, легкої, харчової промисловості, розвиток транспорту
4.	Північно-Східний район	Реструктуризація машинобудування та розвиток найбільш перспективних галузей (виробництво авіаційної техніки, сільськогосподарське машинобудування, електронної техніки та засобів зв'язку), розвиток технополісів і технопарків, збільшення видобутку палива, інтенсивне сільське господарство, подальший розвиток хімічної промисловості з використанням екологічно безпечних технологій
5.	Причорноморський район	Подальший розвиток і технічне переоснащення морського транспорту, розвиток суднобудування, рекреаційного комплексу, рибного господарства та більш інтенсивний розвиток АПК
6.	Карпатський район	Розвиток рекреаційного та лісопромислового комплексу, машинобудування (сільськогосподарського, автомобільного, електронного, електротехнічного), реконструкція добувної промисловості, міждержавних шляхів сполучення, розвиток харчової та легкої промисловості

1	2	3
7.	Донецький район	Реконструкція вугільної промисловості, теплоенергетики, військово-промислового комплексу, розвиток легкої і харчової промисловості, стимулювання подальшого розвитку малого підприємництва
8.	Придніпровський район	Оновлення основних фондів у енергетиці та металургії, подальший розвиток окремих галузей машинобудування (виробництво авіаційної і ракетно-космічної техніки, автомобілебудування, приладобудування), створення технопарків і технополісів
9.	Подільський район	Інтенсивне сільське господарство з орієнтацією на розвиток традиційних галузей (буряківництво, зернове господарство, овочівництво, плідівництво молочне м'ясне тваринництво), переоснащення харчової і легкої промисловості, розвиток машинобудування, будівельної індустрії; стимулювання розвитку малого підприємництва

Висновки. 1. Регіональна інвестиційна політика повинна мати на меті не лише відтворення і збільшення основного капіталу у регіоні, але і формування при цьому такої структури економіки, що забезпечила б конкурентоспроможність регіону. Інвестиції бажано спрямовувати у галузі, розвиток яких стане початком перебудови всіх сфер економіки, в тому числі соціальної, а також забезпечить розвиток більш екологічно безпечних виробництв.

2. За умов стабілізації та загалом позитивної динаміки на інвестиційному ринку України, основні капіталовкладення традиційно спрямовуються у місто Київ, Харківську, Донецьку, Дніпропетровську, Одеську, Львівську, Луганську, Київську області, що пов'язано з більш високим рівнем розвитку інфраструктури, забезпеченістю ресурсами, проведенням заходів регіональними органами управління та місцевого самоврядування. Такий розподіл стає основною причиною поглиблення регіональних диспропорцій економічного розвитку та соціальної напруженості в суспільстві.

3. Для державного регулювання інвестиційного процесу у програмних та прогнозних документах необхідно визначати пріоритетні напрями інвестування, що є галузями спеціалізації регіону, мають об'єктивні передумови для розвитку у даній місцевості, та також відповідають моделі постіндустріального суспільства і зможуть створити мультиплікативний ефект у регіоні.

Список літератури:

1. Будкін В.С. Основні етапи та регіональні особливості залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України // Регіональна економіка. – 2005. – С. 59–67.
2. Долішній М.І. Регіональна політика на рубежі ХХ–ХХІ століть: нові пріоритети. – К.: Наукова думка, 2006. – 386 с.

3. Пістун М.Д., Мезенцев К.В., Тьорло В.О. Регіональна політика в Україні: суспільно-географічний аспект. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2004. – 130 с.
4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 р.» № 1001 від 21.07.2006 р. // www.rada.gov.ua.
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2001 р. № 1801 «Про затвердження Програми розвитку інвестиційної діяльності на 2002–2010 роки» // www.rada.gov.ua.
6. Програма "Інвестиційний імідж України", схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 серпня 2002 р. N 477-р // www.rada.gov.ua.
7. Статистичний щорічник України за 2005 рік / За ред. О.Г. Осауленка. – К.: Консультант, 2006. – 575 с.